

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

בס"ד

לימודי היסטוריה בחמ"ד

עליית יהודי אתיופיה

כתיבה: רבקה סנדיק, מדריכה להיסטוריה בחמ"ד, מחוז דרום
ייעוץ דידקטי: בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

מערך שיעור פתיחה בנושא יהדות אתיופיה

1. **נושא השיעור** - תולדות יהודי אתיופיה.
2. **רציונל** - נושא עלייתם של יהודי אתיופיה לארץ, הינו חלק מתוכנית הלימודים החדשה בהיסטוריה בכיתות יא' בחמ"ד. קודם לעיסוק ולדיון המעמיק בעליה לארץ, יש לחבר את התלמידים להיסטוריה של יהודי אתיופיה וליצור אמפתיה כלפי עדה זו.
3. **מטרות:**
בתחום התוכן - התלמיד ידע להגדיר מושגים חשובים בתולדות יהודי אתיופיה.
התלמיד יכיר את הקשיים בהם נתקלו יהודי אתיופיה במהלך השנים.
התלמיד יכיר חלק ממנהגי העדה המצביעים על היותם חלק מן העם היהודי למרות הניתוק רב השנים.
התלמיד יכיר ביטויים של הזיקה לציון בקרב יהודי אתיופיה.
התלמיד ידע את הגורמים לעליית יהודי אתיופיה לארץ ישראל במאה ה-20.
התלמיד ידע להצביע על יחסן של ממשלות ישראל בשנות השמונים והתשעים לנושא העלאת יהודי אתיופיה, על הגורמים ליחס זה ועל הפעולות שנקטו.
תחום המיומנויות - התלמיד ידע לנסח טיעונים בעד ונגד עליית יהודי אתיופיה לארץ.
התלמיד ידע לזהות רכיבים משמעותיים במקור היסטורי.
התלמיד יבין מהו מסמך חשוב ויישם זאת באמצעות מסמך שיציע בעצמו.
התלמיד יפיק מידע מתוך סרטון.
תחום הערכים - התלמיד יפתח אמפתיה כלפי יהדות אתיופיה.
התלמיד ינקוט עמדה לגבי הדרך העדיפה לקליטתם של יהודי אתיופיה בחברה הישראלית.
4. **מושגים מרכזיים בשיעור** - אבא מהרי, יעקב פייטלוביץ, הקיסר היילה סלסי, מבצע משה, מבצע שלמה.
5. **משאבי למידה** - אתרי אינטרנט, דפי עבודה, שמיניות בריסטול, צבעים, מחשבים, או טלפונים חכמים.
6. **הערכה** - מטלת סיכום הכנת כרזה.
7. **מקורות מידע** - אלמוג, עוזו ופז דוד. אנשים ישראל - המדריך לחברה הישראלית מאי 2008.
< <http://www.peopleil.org/details.aspx?itemID=7684> >
- אביאלי טביביאן, קציעה. **בונים מזינה במזרח התיכון**. רמת אביב: מט"ח, תשס"ט-2009.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' נייד: 050-6282363 פקס' 02-5604018

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>
כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>
bilhagl@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

-מימון אמיר (1991) מברק מסווג ובו פקודת מבצע להעלאת יהודי אתיופיה. בתוך מוזיאון ישראל ירושלים: כחול על גבי לבן. מסמכים חשובים בתולדות מדינת ישראל. נדלה מ <http://www.imj.org.il/exhibitions/2008/blueonwhite/item2.asp?itemNum=53> -עצבה, יהודה. סיפור טוב- זה כל הסיפור. <<http://www.mesaper.co.il/Screens/Picture.aspx?ID=8947d133-827d-46bd-b51e-97744ea8e058>> -"העלייה מאתיופיה". יוטיוב. וידיאופדיה. ינואר 2010. אינטרנט. <https://www.youtube.com/watch?v=SV6qsZtq8cw> - ל.מ. "בין אתיופיה לישראל". אתר על סדר היום. סנונית, 2001.

8. מהלך השיעור-

פתיחה

המורה יספר סיפור עם של יהודי אתיופיה אך ללא המסר. סיפור עם של יהודי אתיופיה "האריה ובת האיכר": <http://www.mesaper.co.il/Screens/Picture.aspx?ID=8947d133-827d-46bd-b51e-97744ea8e058> -מהו המסר שעולה מסיפור זה? על פי הידוע לכם, האם יהודי אתיופיה שמרו על זהותם הייחודית? האם נטמעו בחברה הישראלית? מהו המצב הרצוי, לדעתכם?

מהלך השיעור

א. שאלון על תולדות יהודי אתיופיה ומנהגיהם-

-המורה יחלק לתלמידים שאלון על תולדות יהודי אתיופיה ומנהגיהם. עליהם לסמן את התשובה הנכונה. -במליאה, תוך כדי בדיקת התשובות הנכונות המורה יוסיף מידע על תולדותיהם של יהודי אתיופיה ומנהגיהם. השאלון ותשובותיו מופיעים בנספחים.

ב. עבודת כיתה (בעקבות המידע שניתן בשאלון ולאחריו)

העבודה תעשה ביחידים או בזוגות. השאלות מופיעות בנספחים.

-חזרה על העבודה במליאה.

ג. עליית יהודי אתיופיה בשנות התשעים: "מבצע שלמה"

המורה יציג את הנושא הכללי בפני הכיתה. בשנת 1987 שוב משתנה המשטר באתיופיה והיא הופכת לרפובליקה עממית. היחסים עם מדינת ישראל מתחדשים ובאדיס אבבה מוקמת שגרירות ישראלית. היהודים היושבים בכפרים מועברים לעיר אדיס אבבה ומשתכנים שם במחנות פליטים כשהם ממתנינים להיתרי עליה לישראל. בתמורה לעזרה שנתנה מדינת ישראל לממשלת אתיופיה, מתירים השלטונות האתיופיים לקבוצות קטנות של יהודים לעלות ארצה בכל חודש. עם התערערות מחודשת של השלטון באתיופיה והתקרבות המורדים בשלטון לאדיס אבבה, מחליטה ממשלת ישראל לפעול במהירות למען הצלת היהודים ולהעלותם ארצה.

עבודת כיתה-

העבודה תיעשה בזוגות או בקבוצות

סיכום

- משימת הגשה אישית- הכנת כרזה

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

9. נספחים:

בס"ד

שאלון: תולדות יהודי אתיופיה ומנהגיהם-מי יודע?
קראו את המידע המופיע בדף וסמנו את התשובה הנכונה:

1. א. ידוע בוודאות שמוצאם של יהודי אתיופיה הוא משבט דן.
ב. ישנן דעות שונות מהו מוצאם של יהודי אתיופיה, בני שבט דן, צאצאי שלמה ומלכת שבא, צאצאי מתגיריים בני שבט אפריקאי בשם אגאו ועוד.
2. א. 'אורית' הוא ספר התורה של יהודי אתיופיה שבו חמשת חומשי תורה מתורגמים לשפת הגעז.
ב. 'אורית' הוא ספר התורה של יהודי אתיופיה שבו חמשת חומשי תורה בעברית.
3. א. יהודי אתיופיה לא הכירו את מנהגי טומאה וטהרה ורק בישראל למדו עליהם.
ב. יהודי אתיופיה הקפידו מאד על דיני טומאה וטהרה.
4. א. יהודי אתיופיה לא הכירו את יום הכיפורים ולכן לא צמו ביום זה.
ב. יהודי אתיופיה נהגו לצום ביום הכיפורים כאשר חובת הצום חלה על ילדים מגיל 7 וכן נשים וגברים.
5. א. "תקופת גונדר" (1632-1769) תקופה טובה ליהודים שבה הם זוכים בקרקעות ובתארי כבוד.
ב. "תקופת גונדר" (1632-1769) תקופה טובה ליהודים בה הם עולים בהמוניהם לארץ ישראל.
6. א. "תקופת הנסיכים" (1769-1855) בתקופה זו שולטים כמה נסיכים ממוצא יהודי על אתיופיה.
ב. "תקופת הנסיכים" (1769-1855) בתקופה זו היהודים מאבדים את פרנסתם, את תארי הכבוד, ואת אדמותיהם.
7. א. יהודי אתיופיה הרגישו באתיופיה "כמו בבית" ולא רצו לחזור לארץ ישראל.
ב. יהודי אתיופיה שמרו תמיד על זיקה (קשר) לארץ ישראל.
8. א. בשנת 1862 אבא מהרי יוצא בראש קבוצת יהודים גדולה לכיוון ארץ ישראל. המסע נכשל ואלפים מתים בדרך.
ב. בשנת 1862 אבא מהרי יוצא בראש קבוצת יהודים גדולה לכיוון ארץ ישראל, וחלקם הגדול מצליח להגיע ארצה.
9. א. בשנת 1867 ארגון כ"ח מקים בית ספר ראשון ליהודי אתיופיה בעקבות פניית יהודי צרפתי בשם יוסף הלוי.
ב. בשנת 1867 יהודי צרפתי בשם יוסף הלוי מבקר באתיופיה ופונה לארגון כ"ח כדי שיקימו בית ספר ליהודי אתיופיה, אך פנייתו לא נענית.
10. א. יהודי בשם יעקב פייטלוביץ מקים בעיר אדיס אבבה סניף של חברת כ"ח.
ב. יהודי בשם יעקב פייטלוביץ מקים בעיר אדיס אבבה בית ספר לילדי "ביתא ישראל".
11. א. 1936-1941 שנות הכיבוש האיטלקי באתיופיה ובהן היהודים נהנים מיחס חיובי של השלטון.
ב. 1936-1941 שנות הכיבוש האיטלקי באתיופיה ובהן היהודים סובלים מיחס שלילי של השלטון.
12. א. בשנת 1941 הקיסר היילה סלסי חוזר למלוך על אתיופיה. מדינת ישראל, לאחר הקמתה, תומכת במשטרו ובין שתי המדינות מתקיימים יחסים דיפלומטיים.
ב. בשנת 1941 הקיסר היילה סלסי חוזר למלוך על אתיופיה. מדינת ישראל, לאחר הקמתה, תומכת בקבוצות שמורדות בו ומביאה להפלתו.
13. א. בשנת 1974, בעקבות הפיכה צבאית, הופך המשטר באתיופיה למרקסיסטי. היהודים נפגעים מהפיכה זו ומנהיגם אוסר על יציאת יהודים מהארץ.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

ב. בשנת 1974, בעקבות הפיכה צבאית, הופך המשטר באתיופיה לדמוקרטי. היהודים מרוויחים מהפיכה זו. שערי אתיופיה נפתחים לעלייה.

14. א. מנחם בגין עולה לשלטון במדינת ישראל בשנת 1977 וקורא לעשות הכול להבאת יהודי אתיופיה לארץ.
ב. מנחם בגין עולה לשלטון במדינת ישראל בשנת 1977 וקורא לעשות הכול להבאת יהודי רוסיה לארץ.

15. א. בין השנים 1977 – 1981 למעלה מאלף יהודים מצליחים לעזוב את אתיופיה ולעלות לארץ.
ב. בין השנים 1977-1981 הממשלה מצליחה לעשות כמה מבצעים גדולים ומעלה כמחצית מיהודי אתיופיה.

16. א. "מבצע עזרא ונחמיה" (נובמבר 1984 - ינואר 1985) כ-6,500 מבני העדה עולים לישראל.
ב. "מבצע משה" (נובמבר 1984 - ינואר 1985) כ-6,500 מבני העדה עולים לישראל.

תשובות לשאלון וידע נוסף עבור המורה

1. ב. ישנן דעות שונות לגבי מוצאם של יהודי אתיופיה אם כי הדעה הרווחת כיום היא שמוצאם משבט דן, ואליהם הצטרפו יהודים נוספים במהלך הדורות. חשוב לציין למרות הצטרפות של יהודים אחרים לעדה זו, עד המאה ה-19 היו יהודי אתיופיה מנותקים מן העולם היהודי.
2. א. 'אורית' הוא ספר התורה של יהודי אתיופיה שבו חמשת חומשי תורה מתורגמים לשפת הגעז. שפת הגעז היא שפה שמית עתיקה שהייתה לשונה הקדומה של אתיופיה. בנוסף על 5 חומשי תורה מצויים בידי יהודי אתיופיה ספרי נביאים וכתובים וספרים חיצוניים נוספים.
3. ב. יהודי אתיופיה הקפידו מאד על דיני טומאה וטהרה. הם הרחיקו את הטמאים מהכפרים ועל מנת שיוכלו להיטהר לאחר כל מגע בטומאה הם בחרו להתיישב ליד מקורות מים.
4. ב. יהודי אתיופיה נהגו לצום ביום הכיפורים כאשר חובת הצום חלה על ילדים מגיל 7 וכן נשים וגברים. זקני העדה והכהנים נהגו לצום גם בעשרת ימי תשובה. יהודי אתיופיה נהגו לחגוג את החגים המופיעים בתורה ובנוסף היו להם חגים מיוחדים משל עצמם כמו חג הסיגד.
5. א. תקופת גונדר הייתה תקופה טובה ליהודים. רוב היהודים התיישבו בעיר זו ועסקו בה בבניה. בזכות הרושם הטוב שיצרו ומיומנותם בבנייה, זכו לקבל קרקעות ותארי כבוד.
6. ב. מדובר בתקופה של אי יציבות שלטונית ובעיות נוספות שמשפיעות על היהודים.
7. ב. יהודי אתיופיה שמרו תמיד על זיקה (קשר) לארץ ישראל. הקשר לציון התבטא בכל תפילה שהתפללו. התפילות היו לכיוון ירושלים וגם שחזת הקרבנות היתה לכיוון זה. הקשר לארץ ישראל התבטא גם במכתבים ששלחו לארץ, בסיפורים שסיפרו, ובמשחקים ששיחקו. בחג הסיגד היו מתפללים לשלום ירושלים ומבקשים שהקב"ה יעלה אותם ארצה במהרה.
8. א. בשנת 1862 אבא מהרי יוצא בראש קבוצה בת 70,000 איש לכיוון ארץ ישראל. המסע נכשל ואלפים מתים בדרך. מסע זה ביטא את השאיפה ארוכת השנים של יהודי אתיופיה לשוב לציון.
9. ב. בשנת 1867 יוסף הלוי מבקר באתיופיה ופונה לארגון כ"ח כדי שיקימו בית ספר ליהודי אתיופיה, אך פנייתו לא נענית.
10. ב. יהודי בשם יעקב פייטלוביץ מקים בעיר אדיס אבבה בית ספר לילדי העדה. פייטלוביץ שנשלח ע"י הברון רוטשילד וחברת כ"ח בשנת 1904, חוזר לאירופה יחד עם שני נערים מהקהילה. מטרתו היא להכשיר אותם להנהגת הקהילה לכשיחזרו. ואכן, אחד מהם חוזר לאתיופיה ומנהל בית ספר להכשרת מורים לילדי הקהילה. הוא שולח נערים נוספים לאירופה ולישראל על מנת שיקבלו השכלה כללית. פייטלוביץ מקרב את יהודי אתיופיה להלכה היהודית המקובלת בשאר הקהילות.
11. ב. 1936-1941 שנות הכיבוש האיטלקי באתיופיה ובהן היהודים סובלים מיחס שלילי של השלטון.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

12. א. ב-1941 הקיסר היילה סלסי חוזר למלוך על אתיופיה. מדינת ישראל, לאחר הקמתה, תומכת במשטרו ובין שתי המדינות מתקיימים יחסים דיפלומטיים, אך הקיסר מתנגד ליציאה של יהודים מארצו. ממשלת ישראל לא מעוניינת לקלקל את היחסים הטובים שיצרה עמו.
13. א. בשנת 1974, בעקבות הפיכה צבאית, הופכת המשטר באתיופיה למרקסיסטי. היהודים נפגעים מהפיכה זו. ומנהיגם אוסר על יציאת יהודים מהארץ. 250 מהם נרצחים ורבים מאבדים את ביתם ורכושם. המשטר המרקסיסטי מעביר אתיופים כפריים לכפרים קולקטיביים ממשלתיים, ביניהם גם כפרים שבהם ישבו יהודי אתיופיה. המגורים המשותפים יוצרים שנאה ופגיעה ביהודים. המשטר אוסר על קיום חוקי הדת היהודית. מנהיגי הקהילה נאשמים בריגול למען ישראל. בתי הספר היהודיים נסגרים.
14. א. מנחם בגין עולה לשלטון במדינת ישראל בשנת 1977 וקורא לעשות הכול להבאת יהודי אתיופיה לארץ. "הביאו לי את יהודי אתיופיה".
15. א. בין השנים 1977 – 1981 למעלה מאלף יהודים מצליחים לעזוב את אתיופיה ולעלות לארץ. יהודי אתיופיה שומעים על כך ועוזבים לעבר סודן. גם "המוסד" הישראלי מוביל את המאמץ הציוני להעלאתה של הקהילה כולה לארץ. עד 1983 כבר הגיעו לישראל כ- 4000 נפש.
16. ב. "מבצע משה" (נובמבר 1984 - ינואר 1985) כ- 6,500 מבני העדה עולים לישראל. אלפי יהודים יוצאים במסע רגלי מפרך ומסוכן לעבר סודאן. הם מוטסים לישראל בחשאיות. המבצע הופסק לאחר שמידע עליו דלף לעיתונות ומדינות ערב איימו על סודאן שתפסיק את שיתוף הפעולה עם מדינת ישראל. היהודים שנותרו בסודאן חולצו משם בשני מבצעים נוספים. ועד סוף שנות ה-80 של המאה ה-20 הגיעו למדינת ישראל כ- 15 אלף מיהודי אתיופיה.

עבודת כיתה ביחידים או בזוגות

1. באילו קשיים נתקלו יהודי העדה באתיופיה?
2. בהשוואה לעליות קודמות עליהן למדתם- מהן נקודות הדמיון ומהן נקודות השוני בין הקשיים שחוו קהילות היהודים בארצות השונות?
3. מה היו הגורמים שמנעו את עליית יהודי אתיופיה לארץ?
4. מה היו הגורמים שהביאו את מדינת ישראל לפעול למען הבאתם ארצה?
- לחילופין:**
- אתם מתגוררים באחד מן הכפרים של היהודים באתיופיה. נסחו טיעון אחד בעד עלייה לארץ וטיעון אחד נגד העלייה לארץ.
5. מה התחדש לכם בעקבות מילוי השאלון? האם יחסכם לעולים השתנה? מה השתנה ומדוע?

תשובות חלקיות לעבודת כיתה

- הגורמים שמנעו את עליית יהודי אתיופיה לארץ היו :
- א. מסעו הכושל של אבא מהרי, והידיעה כי הדרך לארץ ישראל קשה ומסוכנת.
- ב. התנגדות של השלטון ליציאת יהודים מאתיופיה. (הקיסר היילה סלסי, היילה מנגיסטו מאריים – המרקסיסט)

הגורמים שהביאו את מדינת ישראל לפעול למען הבאתם ארצה:

ההבנה כי יהודי אתיופיה הם עדה חשובה נוספת במגוון העדות בעם היהודי.

ההבנה כי יהודי אתיופיה נמצאים בסכנה תחת המשטר המרקסיסטי ויש להצילם.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מבצע שלמה - עבודת כיתה

מקור היסטורי – תיעוד העלייה

פתחו את הקישור הבא: מתוך "כחול על גבי לבן. מסמכים חשובים בתולדות מדינת ישראל".
<http://www.imj.org.il/exhibitions/2008/blueonwhite/item2.asp?itemNum=53>

1. קראו את המידע המופיע בדף וציינו במסמך.
2. ציינו את המילים המעידות על הדחיפות של המבצע.
3. מסמך זה נמצא באתר המקבץ מסמכים חשובים בתולדות מדינת ישראל. מהי חשיבותו של מסמך זה?
4. הביאו דוגמא למסמך נוסף, בנושא אחר, שהייתם מצרפים לאתר זה.

צפו בסרטון עד לדקה 1:10 וענו על השאלות:

<https://www.youtube.com/watch?v=SV6qsZtq8cw>

1. ציינו שתי עובדות המייחדות את "מבצע שלמה" ממבצעי עלייה אחרים.
  2. ענה על א' או ב'.
- א. העולים הגיעו כמעט חסרי כל לארץ. כיצד עובדה זו עשויה להשפיע על תהליך קליטתם בארץ?
ב. מבצע זה הביא לאיחוד בין בני המשפחות שעלו במבצע משה והמתינו 7 שנים לבואם של בני משפחותיהם שנותרו באתיופיה. כיצד עובדה זו עשויה להשפיע על תהליך קליטתם בארץ?

הידעת? - במהלך שנות התשעים של המאה העשרים ובראשית המאה ה-21 עלו ארצה עוד כמה עשרות אלפי עולים מאתיופיה.

7

משימת סיכום

במלאת 25 שנה ל"מבצע שלמה" נתבקשת להכין כרזה מתאימה.

מהו המסר שתמצה להעביר לציבור הישראלי בעזרת כרזה זו?

מהו המסר שתמצה להעביר לעולים שעלו בעליה זו?

אילו סמלים חשובים או דמויות תמצה להציג בה?

באילו צבעים תשתמש? ובאילו מילים?

הבא לידי ביטוי את הידע שרכשת במשימה הקבוצתית על מנת להכין את הכרזה.

7